Б. М. КНЯЗЕВСЬКИЙ

СТРУКТУРНІ І ФУНКЦІОНАЛЬНІ ФОРМИ АЛІТЕРАЦІЇ У ТВОРАХ ШЕКСПІРА

Питання про використання алітерації в поезії Шекспіра ще не дістало належного висвітлення в шекспірознавчій літературі. Невелика стаття С. Бенгоу на цю тему містить цікавий, але фрагментарний матеріал [1]. Це саме можна сказати і про зауваження окремих лінгвістів та шекспірознавців, які спеціально вивченням даного питання не займались [2]. Стаття італійського шекспірознавця Ф. Гарланда про алітерацію в творах Шекспіра становить бібліографічну рідкість і для дослідників стилю Шекспіра недоступна [3].

Певна відсутність зацікавлення цим питанням серед шекспірознавців пояснюється, можливо, тим, що окремі зарубіжні критики вважають алітерацію свого роду «трюком», скоріше недоліком, ніж поетичною майстерністю. Показовим у цьому відношенні є підхід до цього питання Чарльза Черчіля, який цитує декілька уривків з Шекспіра, висміює алітерацію як стилістичний засіб сумнівної цінності («apt alliteration's artful aid») і цим вичерпує проблему [4]. Така оцінка алітерації була б доречною, якщо розглядати її з точки зору творчості окремих поетів початку XX ст., які перетворили її у формалістичну, чисто зовнішню гру звуків заради звучання. Однак таке зміщення перспективи часу в оцінці алітерації у Шекспіра нічим не мотивоване.

Нагадаємо, що алітерація як нормативний засіб звукової організації вірша була в основному характерна для старогерманської поезії [5]. Англосаксонський вірш не знав рими; він не залежав ні від довжини, ні від кількості складів у рядку і повністю базувався на алітерації. Найбільш відомими прикладами її застосування в староанглійській літературі є «Пісня про Беовульфа».

З появою рими, яка локалізує співвідносні звуки не на початку рядка чи слова, а в їх кінці, алітерація поступово втрачає своє значення і з середини XVI ст. перестає бути обов'язковою нормою, перетворюючись у факультативний засіб поетичної техніки, звукового оформлення

---

[1] S. E. Bengough. The Use of Alliteration in Shakespeare's Poems. «Poet-Lore», vol. 5, Boston, 1893.

[2] O. Jespersen. Growth and Structure of the English Language. Leipzig, 1935, pp. 54, 198; V. H. Collins. A Book of English Idioms. L., 1958, p. IX.

[3] F. Garlanda. L'alliterazione nel dramma shakespeariano e nella poesia italiana. Roma, 1906.

[4] S. E. Bengough. Цит. праця, стор. 191.

[5] O. Jespersen. Цит. тв., стор. 51.

не лише вірша, але й прози [6]. Однак це аж ніяк не свідчить про занепад алітерації. Саме в епоху Відродження, під впливом класичних поетів вона переживає свій другий період бурхливого розвитку. Захоплення алітерацією викликає застереження окремих теоретиків стилю, зокрема Томаса Вільсона в «Arte of Rhetorique» (1553) [7], проти зловживання цим стилістичним засобом як безпредметної прикраси, яскравим прикладом чого була творчість Джона Лілі [8].

Звичайно, у класичному розумінні цього терміну алітерацію не знаходимо ні в одного художника слова нового часу. Однак такі англійські поети і письменники, як Чосер, Спенсер, Лілі, Сідней, в тому числі й Шекспір (а згодом Теннісон, Бронте, Кіплінг, Стівенсон) [9], постійно вдавалися до звукових повторень як до важливого стилістичного засобу посилення інтонаційно-смислової структури вірша, збільшення емоціонально-експресивного виразу мови в цілому. В даній статті алітерація досліджується саме в такому плані.

Шекспір, великий майстер форми, вражає нас у своїх творах надзвичайно складними й яскравими узорами звукових повторень, досягаючи цим великої сили художнього вираження. До них у першу чергу належать рідкісні в тодішній (і сучасній) англійській літературі приклади так званої повної алітерації, коли кожне наголошене слово у рядку вірша починається з одного й того ж звука:

O blessed bond of board and bed (As., V, 4) [10];
The blind bow-boy's buttshaft (Rom., II, 4);
They bore him barefaced on the bier (Hml., IV, 5);
Frighted with false fire forest of feathers (Hml., III, 2);
Helen and Hero, hildings and harlots (Rom., II, 4);
More matter for a May morning (Two., III, 4);
No word without Verona's walls (Rom., III, 3).

Особливе відчуття ритму і симетрії, своєрідного «переклику» слів досягається завдяки регулярній алітерації, при якій кореспондуючі звуки розміщуються в інтервалах з майже математичною точністю:

Are made already mothers (Rom., I, 2);
Our dreadful marches to delightful measures (As., II, 1);
And churlish chiding of the winter's wind (As., II, 1);
Thou art a fooll: if Echo were as fleet (Shr., Intr.);
Never so weary, never so in woe (Mid., III, 3);
The sheep for fodder follow the shepherd (Temp., I, 1);
Made wit with musing weak (Two., I, 1);
Hide thy head Achilles: here comes Hector in arms (LLL, V, 2);
To catch the conscience of the king (Hml., II, 2);
The congregated college have concluded (All's, II, 1);
That lived, that loved, that liked, that look'd with cheer (Mids., III, 1).

Спостереження показують, що у творах Шекспіра алітеруються всі приголосні звуки англійської мови, а також звукосполучення -sk-,

---

[6] М. Д. Кузнец, Ю. М. Скребнев. Стилистика английского языка. Л., 1960, стор. 99; M. Schwartz. Alliteration im englischen Kulturleben neuerer Zeit. Greifswald, 1923, S. 14.

[7] Див. L. Wendelstein. Beiträge zur Vorgeschichte des Euphuismus. Dissert. Halle, 1902, S. 13.

[8] R. F. Weymouth. On Euphuism. «Transations of Philological Society». 1870—1872 p. 1—17.

[9] E. Petzhold. Alliteration in den Werken Chaucers. Dissert. Mbg., 1889; E. Spencer. Alliteration in Spenser's Poetry. Dissert. Zürich, 1898; C. G. Child. John Lily and Euphuism. Leipzig, 1894; H. Berli, G. Harvey. Dissert. Zürich, 1913, S. 114; P. Steffen. Alliteration bei Tennyson. Dissert. Kiel, 1905; J. Ellinger. Zur Alliteration in der modernen englischen Prosadichtung. «Englische Studien». Bd. XIX, Heft 3, 1894, S. 360; C. M. Dalrymple. Kipling's Prosa. Dissert. Mbg., 1905; W. H. Chalmers. R. L. Stevenson's Stil. Dissert. Mbg., 1912.

[10] Тут і далі приклади з творів Шекспіра цитуються за таким виданням: Shakespeare's Comedies and Tragedies, ed. Ernest Rhys.

-sp-, -tr-, -pl-, -cr-, -shr-, які виступають як нерозкладні елементи [11]. Причому повторення розміщуються не обов'язково лише на початку слова:

She's dead, deceased, she's dead, alack the day (Rom., IV, 5);
Thou love-devouring death do what he dare (Rom., II, 6);
The croaking raven doth bellow for revenge (Hml., III, 2);
Full fathom five thy father lies (Temp., I, 2);
One more most welcome makes my number more (Rom., I, 2);
Should sunder such sweet friends (Merch., III, 2);
To suck sweets of sweet philosophy (Shr., I, 1);
I trust to take of truest Thisby sight (Mids., V, 1);
When walls are so wilful to hear without warning (Mids., V, 1);
Skilless soldier's flask (Rom., III, 3); We still live chaste (Rom., I, 1); Moist star (Hml., I, 1); Nasty sty (Hml., III, 4);
Whisper and conspire (Two., I, 2); I beshrew all shrows (LLL., V, 2).

Таких прикладів можна навести безліч. Щодо алітерації голосних (мова не йде про асонанс), то вона в творах Шекспіра зустрічається порівняно рідше, причому тут спостерігається значно більша свобода, тому що переважно кореспондують різні голосні звуки. Наприклад:

Encounter of assailing eyes (Rom., I, 1);
In an odd angle of the isle (Temp., I, 1);
Experience is by industry achieved (Two., I, 3);
Even to the opposed end of our intents (LLL., V, 2);
When every grief is entertain'd that's offered (Temp., II, 1);
As ending anthem in my endless dolour (Two., III, 1);
Or is the adder better than an eel. (Shr., IV, 4).

Як бачимо, перші чотири приклади належать до підрозділу повної алітерації голосних звуків. Крім цього, постійно зустрічаємо приклади, коли в одному й тому ж самому вірші алітеруються голосні та приголосні. (З прикладами такої комбінованої алітерації ознайомимось дещо пізніше).

Цікавим прикладом алітерації у поезії Шекспіра є так зване кільце, коли слова рядка чи фрази починаються і закінчуються однаковим звуком. Цим поет створює враження своєрідної звукової «рамки» в оформленні вірша, застосовує своєрідний звуковий знак, який вводить ту чи іншу думку, окреме висловлювання в сферу сприйняття слухача, закріплюючи кінець рядка тим самим звуком, що стояв на його початку. Наприклад:

Dry sorrow drinks our blood (Rom., IV, 1);
Necessity will make us all forsworn (LLL., I, 1);
So shall you share all that he does posses (Rom., I, 3);
Stands tiptoe on the mighty mountain tops (Rom., III, 4);
Tell me thy mind, for I have Pisa left (Shr., I, 1).

Однак не лише кінцевий звук рядка може перекликатися з першим. Цей вид алітерації має у Шекспіра багато найрізноманітніших варіантів, а саме:

а) перше і останнє слово рядка починається однаковим звуком:

As Ovid be an outcast quite abjured (Shr., I, 1);
Costly apparel, tents and canopies (Shr., II, 1);
Ready to go, but never to return (Rom., IV, 5);
Persuade my heart to this false perjury (LLL., IV, 3);
Saucy controller of my private steps (Tit., II, 3);
Within your house to make mine eyes the witness (Shr., I, 1);

б) перші або останні слова кожного піврядка:

This child of fancy, that Armando hight (LLL., I, 1);
My eyes smell onions: I shall weep anon (All's. Ep.);

---

[11] Б. А. Ильиш. История английского языка. М., 1958, стр. 36.

The times of woe afford no time to woo (Rom., III, 4);
Hide they head Achilles: here comes Hector in arms (LLL., V, 2);
A little more than kin, and less than kind (Hml., I, 2);
Some shall be pardoned, and some punished (Rom., V, 5);
Tedious it were to tell and harsh to hear (Shr., III, 2).

Сюди належать також такі види алітерації, як «кінцівка» (no second husband wed) та «стик» (cold death, moist star), які часто зустрічаються в різного роду словосполученнях і в достатній мірі описані в працях з теорії літератури.

Як бачимо. Шекспір розміщує кореспондуючі звуки не лише на початку, кінці і в середині слів, фраз, рядків, але й на початку та кінці піврядків. Інколи всі перелічені комбінації повторень виступають разом, і тоді ми сприймаємо суцільну рапсодію звуків:

I thank thee, Moon, for shining now so bright,
For by thy gracious, golden, glittering gleams
I trust to take of truest Thisby sight (Mids., V, 1).

Оригінальним зразком алітерації, свого роду «римою» на початку слова є приклади, коли кожне останнє слово двох суміжних рядків вірша починається з одного й того ж приголосного або голосного звука. Наприклад:

Is much beyond our loss. Our hint of woe
Is common; every day, some sailor's wife,
The masters of some merchants, and the merchant
Have just our theme of woe; but for the miracle (Temp., II, 1) [12].

У п'єсі «Даремні зусилля кохання» знаходимо приклад поєднання алітерації приголосних і голосних на початку останніх слів парних рядків. Цей вид алітерації настільки своєрідний, що годі знайти відповідний термін для його позначення:

Now, madam; summon up your dearest spirits:
Consider who the king your father sends;
To whom he sends; and what's his embassy;
Yourself held precious in the world's esteem,
To parley with the sole inheritor
Of all perfections that a man may owe... (LLL., II, 1).

В інших же випадках звуки алітеруються лише в кожному з основних за змістом слів вірша. Наприклад:

Where your good word cannot advantage him,
Your slander never can endamage him;
Therefore the office is indifferent,
Being entreated to it by your friends (Two., III, 2).

Однак особливо характерною рисою стилю Шекспіра в даному відношенні є справжня калейдоскопічна різноманітність алітеруючих звуків, яку знаходимо у простих і поширених означеннях у поєднанні з іменниками. Наведемо ряд прикладів такої алітерації з одночасною спробою її класифікації [13]:

1. Aye austerity, audacious eloquence, eager air, cold comfort, detestable death, heavy husband, maiden meditation, malicious mockery, piteous predicament, soft society, soft stillness, lawless lives etc.

2. Dancing days, flowering face, graping pig, lasting labour, grumbling groom, stirring spirit, meddling monkey, mocking merriment, sleeping soldiers, shrouding sheet, stealing steps etc.

3. a) ever-esteemed duty, heavy-headed revel, lack-lustre eye, merchant-marrying rocks, mirth-moving jest, peace-parted souls, silver-shed-

---

[12] Порівн. тк Hml., III, 4, де знаходимо такі пари слів: farewell—fortune, danger—down, shall—stuff, so—sense.

[13] Наведені приклади взяті з Mids., LLL., Shr., Rom., Merch., Hml., Temp.

ding tears, something-settled matter, tongue-tied simplicity, well-weighing sums, wonder-wounded hearer etc. [14];

б) ebon-coloured ink, cruel-hearted cur, eagle-sighted eye, fire-eyed fury, heaven-kissing hill, parti-coated presence, small-knowing soul, still-waking sleep, working-day world etc.;

в) ill-beseeming beast, love-devouring death, new-sad soul, all-seeing sun, past-saving slave etc.;

г) earth-treading stars, sir-reverence love, mis-shapen chaos, mis-shapen knave, fruit-tree tops, dull-eyed fool, sour-eyed disdain, tempest-tossed body etc.;

д) austere, insociable life; blood, bawdy villain; jest unseen, inscrutable, invisible; such sweet sorrow; this wimpled, whining, purblind, wayward boy; three thousand ducats; whiteupturned wandering eyes [15].

4. а) brother's blood, devil's dam, fancy's followers, farmer's fire, fortune's finger, month's mind, love's light wings etc.;

б) flowers of fancy, forehead of faults, means of meeting, place of peace, precedent of peace, purpose of playing, suit of sables, sea of sounds, woe of widsom, wonder of the world etc.;

в) encounter of assailing eyes, courageous captain of compliments, fore-finger of an alderman, loving-jealous of one's liberty, over-full of self-affairs, sum of deuce-ace amounts etc.

5. Beer-barrel, buck-basket, buttery-bar, crow-keep, cater-cousins, demi-devil, dooms-day, flesh-fly, hobby-horse, kill-courtesy, lack-love, man-monster, sea-sorrow, self-sovereignty, tittle-tattling, tell-tales etc.

6. My ox, my ass; object, ideas, apprehension; my purse, my person; the lunatic, the lover; in the temple, in the town; all torment, trouble; my hands, my head, my heart; like horse, hound, hag; through bush, through brier; through flood, through fire; thou snail, thou slug, thou sot; sweet love! sweet lines! sweet life! etc.

Звертає на себе увагу й те, як Шекспір використовує алітерацію в іменах власних та означеннях до них:

celestial Silvia, Foolish Fates, kindest Kate, madly-used Malvolio, passionate Proteus, Andrew Agueface, Bully Bottom, Count Confect, dusky Dis, Francis Flute, Kate Keepdown, Lord Longeville, Madam Mitigation, Master Musterseed, Monsieur Monster, Queen Guinovar, Sir Smile; Dane, low Dutch; Dido, a dowdy; Poysam the papist; Ariadne and Antiope, Gallia and Gaul, Hector and Hannibal, Helen and Hero, Turks and Tartars, Moll, Meg, and Marian, and Margery.

Немає сумніву, що вибір окремих імен та означень тут не випадковий, і бажання драматурга виділити їх з контексту досягається в значній мірі повторенням аналогічних звуків.

Зупинимось тепер на алітерації у різного роду фразеологічних сполученнях, прислів'ях, на грі слів тощо:

а) beat black and blue (Winds., IV, 6); the fruit of the feast (Hml., II, 2); grow big-bellied (Mid., II, 1); look one's last (Rom., V, 3); mock married man (LLL., V, 2); no maiden, but a monument (All's, IV, 2); feed fat (Merch., I, 3); wreak one's wrongs (Andr., IV, 3); set one's seal (Hml., III, 4); tear to tatters (Hml., III, 2); from top to toe (Hml., I, 2); weed the wormwood (LLL., V, 2); sigh away Sundays (Much., I, 1);

---

[14] Порівн. «Rom:» Saint-seducing gold (I, 1); dew-dropping south (I, 4); silver-sweet sound (II, 2); hard-hearted wench (II, 4); fiery-footed steeds (III, 2); sober-suited matron (III, 2); death-darting eye (III, 2); world-wearied flesh (V, 2); sea-sick bark (V, 3) etc.

[15] Порівн. «LLL»: undressed, unpolished, uneducated, unpruned, untrained, or, rather, unlettered, or, ratherest, unconfirmed fashion (IV, 2).

б) Betwixt the prince and beggar (Wint., II, 1); fast bind, fast find (Merch., II, 3); know a hawk from a handsaw (Hml., II, 2); kill wife with kindeness (Shr., IV, 1); love me, and leave me not (Merch., V, 1); that may be, must be (Rom., IV, 1); past cure is past care (LLL., V, 2); satis quod sufficit (LLL., V, 1); will be, nill be (Hml., V, 1);

в) art ignorant of what thou art (Temp., I, 2); light, seeking light, doth light of light beguile (LLL., I, 1); I'll look to like, if looking liking make (Rom., I, 3); a little more than kin, and less than kind (Hml., I, 2); the preyful princess pierced and pricked a pretty pleasing pricket (LLL., IV, 2); I say, «silver sound», because musicians sound for silver (Rom., IV, 5); a single-soled jest, solely singular for the singleness (Rom., II, 4).

Дуже рельєфно виступає у Шекспіра алітерація в сполученнях типу bag and baggage, збільшуючи їх силу звучання та семантичну виразність і виступаючи одночасно як мнемонічний засіб, що сприяє кращому запам'ятовуванню не лише даного виразу, але й вірша в цілому [16]. В таких випадках драматург використовує алітерацію у чотирьох функціях:

1. Синонімічній, для виділення двох слів з синонімічним значенням:

aims and ends, disgrace and dishonour, fresh and fragrant, keen and critical, leave and leisure, line and level, mirth and merriment, perfect and peerless, straight and slender etc.

2. Антонімічній, для наголошення двох слів з контрастним значенням:

earth and air, enter and exit, even or odd, friend and foe, scholars and soldiers, weal or woe etc.

3. Синтетичній, для підкреслення слів з тісно спорідненим значенням:

age and envy, curds and cream, death and danger, disdain and discord, fiery and forward, grudge or grumblings, mad and merry, peace and prosperity, rough and razorable, scoundrels and subtractors, seas and shores, stamp and swear, study and see, sup and sleep, tilts and tournements, tried and tutor'd, wild and wanton [17] etc.

4. Порівняльній, для створення образності шляхом зіставлення слів за схожістю або відмінністю понять:

as blue as bilberry, chaste as the icicle, hush as death, hard as the palm of ploughman, in nature as in name, sing like a lark, soft as sinews, swift as a shadow, subtle as Sphinx, as true as trutle to her mate etc.

Звичайно, як у тих, так і в інших прикладах алітерація — це результат використання Шекспіром окремих готових форм, що склалися в англійській фразеології на протязі віків (forget and forgive), або випливають з певних об'єктивних обмежень мови (brother's blood). Однак переважно вона використовується поетом свідомо, з ціллю, як

---

[16] Л. П. Смит. Фразеология английского языка. М., 1959, стор. 17.

[17] Звертає на себе увагу використання алітерації в аналогічних функціях в «Гамлеті»: earth or air (I, 1), slow and stately (I, 2), delight and dole (I, 2), steep and thorny (I, 3), scholars and soldiers (I, 5), wild and whirling (I, 5), piteous and profound (II, 1), express and admirable (II, 2), poet and player (II, 2), heaven and hell (II, 2), age and impotence (II, 2), presence and practices (II, 2), whiff and wind (II, 2), grunt and sweat (III, 1), form and feature (III, 1), amusement and admiration (III, 2), circumstance and cause (III, 3), sense and secrecy (II, 4), discord and dismay (IV, 1), death and danger (IV, 4), friend and foe (IV, 5), art and exercise (IV, 7), raw and red (IV, 7), sudden and strange (IV, 7), bell and burial (V, 1), length and strength (V, 1), card and calendar (V, 5), woe or wonder (V, 5).

важливий стилістичний засіб, у застосуванні якого драматург досягає великої майстерності. Багато таких виразів увійшло в англійську мову саме з творів Шекспіра [18].

Алітерація у великого драматурга не формальна, безпредметна прикраса, пустий передзвін звуків, відірваний від змісту висловлюваної думки, настрою чи психологічного стану. В руках майстра — це важливий допоміжний засіб із серйозним смисловим навантаженням, необхідний для створення повного емоціонального фону, співзвучного змістові поетичного контексту. Так, наприклад, про те, як негативно впливають вагання на волю людини, переконливо говорить сам зміст висловлювання Гамлета із монологу «To be or not to be»:

Thus conscience does make cowards of us all (Hml., III, 1).

Але неодноразове повторення різких, свистячих звуків дозволяє викарбувати весь вислів, що значно посилює експресивно-емоціональну та смислову сторону цієї глибокої за філософським змістом думки [19]. Тут алітерація є важливим інструментом, який допомагає підкреслити, виділити думку, створити особливий емоціональний фон, що допомагає ввести даний вислів у поле «сприйняття» слухача чи читача [20].

Шекспір неперевершений в умінні підібрати відповідні слова і звуки для створення відповідного емоціонального фону. Так, у наведеному вище уривку з п'єси «Сон літньої ночі» за допомогою складних звукоповторень, що складаються з приголосних, довгих і коротких голосних, дифтонгів, створюється картина ясної, місячної ночі, особлива, урочиста атмосфера, співзвучна із вираженням Пирамом вдячності нічному світилу за допомогу:

I thank the Moon, for shining now so bright;
For, by thy gracious, golden, glittering gleams
I trust to take of truest Thisby sight (V, 1) [21].

В уривку із поеми «Викрадення Лукреції», де героїня вирішує покінчити з життям, ціла система алітеруючих звуків створює емоціональний фон, який асоціюється в нашій свідомості з психологічним станом Лукреції:

This plot of death when sadly she had laid,
And wiped the brinish pearl from her bright eyes,
With untuned tongue she hoarsely called her maid,
Whose swift obedience to her mistress lies;
For fleed-wing'd duty with thought's feathers flies.
Poor Lucrece's cheeks note her maid seem so
As winter meads when sun doth melt their snow [22].

Подібних прикладів є велика кількість. Звичайно, з якою б багатою системою підбору звуків ми не зустрілись, ці звуки не можуть точно відобразити якесь реальне звучання, той чи інший настрій, психологічний стан героя, що описується. Проте, без сумніву, алітерація допомагає поетові створити певний емоціональний ефект, що відповідає тому враженню, яке виникає у свідомості людини в зв'язку з контекстом і певним звукоповторенням. В окремих працях із стилістики це явище дістало назву «емоціонального звукопису» [23].

---

[18] Л. П. Смит. Цит. праця, стор. 120—126.

[19] Пор.: This bodes some strange eruption of our state (Hml., I, 1). Thou wretched, rash, intruding fool, farewell (Hml., III, 4). The croaking raven doth bellow for revenge (Hml., III, 2) etc. From stubborn Turks and Tartars never trained (Merch. IV, 1).

[20] Л. И. Тимофеев. Теория литературы. М., 1948, стр. 232.

[21] Пор.: How sweet the moonlight sleeps upon this bank (Merch., V, 1). When the sweet wind did gently kiss the tress (Merch., V, 1).

[22] Цит. за S. E. Bengough. Цит. праця, стор. 193.

[23] Див. М. Д. Кузнец, Ю. М. Скребнев. Цит. праця, стор. 97.

В поетичному арсеналі драматурга алітерація відіграє таку значну роль саме тому, що вона дає можливість у рамках невеликої за розміром фрази, рядка чи вірша використати додаткові засоби вираження почуттів, емоцій, настрою, гармонійного звучання таким чином, що їх складний характер сприймається більш рельєфно, синтетично, як єдине ціле, і ми неначе бачимо, чуємо та відчуваємо, про що говорить поет. У цьому велике художньо-естетичне значення алітерації в драматичних творах Шекспіра [24].

Отже, можна сказати, що у Шекспіра підпорядкування алітерації змістові контексту не має прямолінійного характеру. Ці взаємовідношення надзвичайно різноманітні і складні, тому що звукові повтори можуть мати різні структурні та функціональні форми. Навіть тоді, коли драматург бажає показати безтурботний настрій, радісне збудження чи нестримний дотеп того чи іншого героя, коли він вдається до каламбурів та підбору слів не стільки за змістом, скільки за близькістю звучання [25], навіть тоді це не пуста гра звуків заради звучання, а цілком мотивоване використання алітерації для поставленої цілі.

Алітерація у Шекспіра не заважає римі, не применшує її ролі. Навпаки, вона доповнює її, притримує, інколи замінює, особливо тоді, коли поет римованим віршем не користується.

Шекспір активно використовує алітерацію, однак завжди дотримується міри і висміює зловживання нею в такому творі, як «Сон літньої ночі» [26]. Вже у самій назві п'єси — «Love's Labour's Lost» знаходимо сатиричний натяк на надмірне захоплення алітерацією деякими сучасниками Шекспіра. Крім того, не у всіх творах великий англійський драматург застосовує алітерацію в однаковій мірі, що пояснюється розвитком художнього стилю Шекспіра, а також і жанром творів. Найчастіше зустрічаємо звукові повтори у «Даремних зусиллях кохання», «Сні літньої ночі», «Ромео і Джульєтті» та деяких інших п'єсах. Але з усіх поетів того часу Шекспір найбільш яскраво та вміло використовує цей стилістичний засіб.

B. KNYAZEVSKY

STRUCTURAL AND SEMANTIC FORMS OF ALLITERATION IN SHAKESPEARE'S WORKS

Summary

Alliteration plays an important role in Shakespeare's versification and its forms show an infinite variety both in structural and semantic relations. Here alliteration is far from being a formal and artful aid; it is closely connected with the meaning of the contents and helps to better express the dramatist's thoughts, ideas or feelings creating at the same time a peculiar emotional background.

Shakespeare's use of alliteration varied as to the periods of his literary activity, but in never exceeded the limits of reasonable norms as it happened with John Lily.

---

[24] На жаль, перекладачі Шекспіра рідко дбають про адекватну фонетику. В результаті емоціональна і музична сторона Шекспірового вірша часто безповоротно втрачається.

[25] An old hare hoar,
And an old hare hoar,
Is very good meat in lent;
But a hare that is hoar,
Is too much for a score,
When it hoars ere it be spent (Rom., II, 4)
Пор. також Merch., II, 8; II, 9; III, 2 etc.

[26] L. Morsbach. Shakespeare und der Euphuismus. Göttingen, 1908, S. 600.